

*Иїуманија Кирана,
Манасѿир Усїења Пресвѿе Боїородице,
Северна Македонија*

ДУХОВНИ ОТАЦ КАО НОСИЛАЦ И ПОКАЗАТЕЉ ВОЉЕ БОЖИЈЕ

Прихватање воље Божије заснива се, без сумње, на вери у Господа Исуса Христа, на крштењу у Њему и испуњавању Његових речи и заповести. Али, у дугом процесу саображавања са умом Христовим, непосредна воља Божија често се изражава као реч или савет духовног оца – иако је гледати и слушати једног грешног човека у пракси потпуно различито од гледања и слушања самог Господа. Необорива вера ученика је најзначајнији предуслов да се воља Божија пројави кроз реч духовног оца. Свети Софроније Сахаров наглашава да, када хришћанин одлази духовном оцу са вером и намером да сазна вољу Божију, тада има основа да очекује да ће Бог да проговори. Нажалост, гледајући пред собом једног обичног човека, већина верника почиње да се колеба и повлачи, одбијајући да поверује да речи једног обичног човека изражавају заиста вољу Божију. На овај начин, духовни отац се схвата као један обичан човек, исти као и сваки други, што он суштински и јесте. Али, стварност је другачија: по православном предању, захваљујући снази вере, духовни отац има могућност да делује као носилац и показатељ воље Божије. Често се дешава да онај који тражи, видевши пред собом само човека, почиње да се колеба у вери и да не

прихвата прву реч свог духовног оца, већ му се противи, износећи своја мишљења и сумње.¹

У контексту реченог, једном је Свети Силуан Атонски о овом важном питању разговарао са игуманом Мисаилом и питао га: „*Како монах може да позна Божију вољу?*“ „*Треба да прими моју прву реч као Божију вољу*“, одговорио је игуман. „*Ко иако постоји, на њему ће починути Божија благодат. А ако се неко прошиви, ја се као човек повлачим.*“²

Зато, ако би се сусрео чак и са најмањим противљењем, игуман Мисаил би, без обзира на управни чин који је имао, одговорио: „Но добро, урадите како хоћете.“ Исто тако би се Свети Силуан одмах повлачио када би се сусрео са противљењем јер, са једне стране, Дух Божији не трпи насиље нити препирку, а са друге стране, зато што је воља Божија исувише велика ствар. Речи духовника увек носе у себи печат релативности и не могу савршено да обухвате, нити да изразе сву пуноћу воље Божије. Само онај који духовникове речи прима као угодне Богу, ко их не подвргава властитом суду или, како се то каже, ко их прима без расуђивања, налази прави пут, јер истински верује да „је Богу све могуће“³.

И сама сведочим да се не слажем увек из прве руке у свему са својим духовником, Епископом дремвитским Давидом, код кога се исповедам већ скоро тридесет година. Дата ми је слобода да изразим и супротно мишљење, различит став, али године искуства показују да на крају ипак превлада снажан монашки етос да се реч духовника,

¹ Види: Архимандрит Софроније, *Сћарац Силуан* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар), 87.

² Архимандрит Софроније, *Сћарац Силуан*, 87.

³ Види: Мт. 19, 26.

без обзира на његове слабости, прими као спасоносна реч Христова.

Кроз простирано море живоћа Цркве, чисто и истинско предање Духа протиче попут шанке стирје, и онај ко жели да се приближи том пошоку, треба да се одрекне „свој“ умовања. Човек који почиње расуђивати „својим“ разумом, неизбежно губи чистоћу, јер је Божијој премудрости и истини супротивна људска мудрост и истина. Својеумним људима ово ће се учинити стравно шешким и чак безумним, али онај ко се није уклашио „да постане луг“⁴, сознао је истински живоћ и истинску премудрост.⁵

Када говоримо о духовном оцу, о Старцу, претпостављамо као прво да је Старац једна личност коју је монах изабрао са посебном бригом и савешћу, после дугог трагања. Претпостављамо да је Старца Бог дао монаху као свој дар, као одговор на његове молитве и напорно трагање.

За духовног оца претпоставља се да је савршени познавалац светих списа, предања Цркве, монашког начина живота и канона Цркве, као што то наглашавају Свети оци: Симеон Нови Богослов, Свети Теодор Студит и многи други. Уколико није такав, духовни отац није тај који је одговоран за ову духовну везу, већ духовни син који га је одабрао, и он ће морати да носи терет једног оца који је требало да буде такав као што је горе поменуто, али није.⁶ Значи, Старац је погружен у предањски дух монаштва, зато што је монаху водич у монашком начину живота, а не у неком другом начину живота.

⁴ Види: 1. Кор. 3, 18–19.

⁵ Архимандрит Софроније, *Старац Силуан*, 91.

⁶ Види: Αρχ. Αχιλιανός Σιμωνοπετρίτης, *Οίκος Θεού, Πύλη Ουρανού, Περὶ μοναχισμού, Γέροντος και υποτακτικού*, Ίνδικτος, Αθήνα 2020, 243.

Још се подразумева да је Старац слободан од свега, а да су свака ствар и сваки човек за њега страни, јер је умро за све и за сваког, а жив је само за своја духовна чеда и за свог Оца, за Бога. Ако није ослобођен од свега, странац у односу на све, онда ће бити смуђиван многим и бројним темама и неће моћи да буде аутентични отац својим духовним чедима.

Претпоставља се да је Старац способан да носи болести и слабости своје деце, по примеру нашег Господа Исуса Христа. Јер, свако духовно дете, иако носи анђеоски образ, не престаје да буде трулежан човек и у сваком моменту може од анђела да постане ђаво, а од ђавола анђео. Дакле, Старац ће морати да носи слабости деце, јер у пракси неће имати ни са чим толико да се бави колико са њиховим слабостима.

Старац је, у суштини, показатељ воље Божије, један сведок Божији, он је реч Божија, уста Божија. Ако је саблажњен пред гресима и проблемима и мукама и слабостима свога чеда, не може бити отац. Ако се замара због слабости чеда, не може да буде отац, јер би требало да буде неуморан и неустрашив пред његовим падовима.

Ни у ком случају није добро што духовно чедо пада у промашаје, али то је нешто за шта ће оно дати одговор Богу. Духовни отац ће дати одговор за грехове које му син открива.

Уколико је монах изабрао Старца и ако је Старац такав каквог смо описали, онда је природно да се монахов живот одвија око тог Старца. Ако заволи Бога или га одбаци, све то ће се одразити на његов однос са Старцем, то одбацивање ће се одразити на супротстављање Старцу. Али, пошто је циљ монаха сâм Бог, бити монах значи живети са Старцем, да би налазио Бога, да би тражио и славио Бога. Веза Старца и послушника није неки уговорен

суживот, није нешто што се споразумом успостави између Старца и послушника по људским законима, већ је нешто веома дубоко. Али, Старац постоји за монаха само онда када постоји и монахово окретање Богу, његова усмереност ка Богу; само тада постоји жива повезаност Старца и послушника.

Монах треба да зна шта да тражи од свог Старца; то што истински и дубоко жели, требало би да може и да затражи; тада и отац може то да му да. Син може да прими остварење својих трагања, када су она освешћена. Најчешће монаси траже много тога од Старца, могуће је да траже и овосветовне ствари: оправдање, промену места живљења, повлачење у усамљенички живот – или ако су сами, у општежиће, идиоритмију, олакшице, бољу келију... Све ово у суштини може да буде откривање једног другог монаховог „ја“, а да Старац не буде ни за шта од тога. Јер, Старац приводи људе Богу, и не може да ради ништа друго него да предстоји Богу. А када би и нешто друго радио, ако би разговарао са монасима, ако би одговарао на њихове потребе некад са „да“, некад са „не“, ако би се ломио са њиховим бригама, са њиховим борбама, са њиховим захтевима, са њиховим шалама и смехом, сузама и јадиковањима – он више не би био Старац. Да предстоји Богу, прво је и основно послање Старца. Тражећи Христа преко Старца, целивајући десницу Старца, монах прима Христа кроз целив и кроз метанију. Благослов је успон човека на Божије висине и налажење Бога на висини Његовог Божанства; то је једно вазнесење човека. Старац може да даје Бога својом речју, својим благословом, својом забраном нечега, својом душом или вољом, једном речју – свим оним што Старац има.

У случају да је Старац такав да даје Бога, онда монах зна шта од њега може да тражи. Тражи од њега да буде,

да стоји пред Богом. Тражи да му Старац дâ Бога. Тражи да Старац буде почетак и крај сваког личносног односа и сваке везе у манастиру. Ако тражи нешто друго, онда Старац не може да буде Старац, а монах не може да има истинско познање Старца. Оно што жели монах јесте да привуче сваку мудрост и знање што се добија из односа са Старцем.

Ако монах тражи од Старца нешто друго осим његовог благослова, речи и стајања пред Богом, онда они говоре различитим језицима. Тада у манастиру може да настане многојезичје, а да не постоји тумач, неко ко би могао да успостави заједницу са Богом.

Дакле, претпоставља се да монах зна шта жели, не губи се и не уплиће у хиљаду ствари, а оно што тражи, тражи у знању и са намером, вољом и унутрашњом жудњом. То је карактеристика правога монаха, али је још једна ствар веома битна: да би Старац могао да пружи монаху нешто што овај жели и тражи, монах треба да то већ има у себи. Само тада Старац може да нешто да монаху и да овај то задржи и усвоји за свагда. Како то? Јер, Старац ради са једним крштеним и миропомазаним човеком, са неким ко је много пута својим настројењем и црквеним деловањем примио Бога, значи има један живот у себи. Ако немаш Христа у себи, ја ти Га не могу дати – као што и некрштени не може да прими Христа кроз причешће и друге свете тајне, он мора да уђе кроз врата. „Ономе који има, даће се”⁷, каже Господ. Ако немаш и оно што си некада примио, изгубићеш, или то што си мислио да имаш, нестаће заувек. Треба да имаш, треба да тражиш – значи, да тумачиш, да имаш потпуну везу и заједницу са Богом кроз реч. Тада је могуће да ти се дâ, јер давање није од

---

⁷ Види: Лк. 19, 26.

Старца. Старац нема ништа што није добио; давање је од Бога, дар је Божији, само Бог је Тај који приноси. Старац сам од себе нити може да помогне, нити да те руководи, нити да те спаси, нити да ти нешто открије. Веза Старца и послушника је тајна, а Онај који даје јесте Бог.

Дакле, послушник треба да открије то што већ сам има и да то и тражи, да би Старац могао да му да оно што рука Божија даје. Послушник треба да открије Старцу само своје грехе. Да ли Старац предосећа, осећа или зна грехове послушника, то нема никаквог значаја. Да би се оправдао, монах треба први да каже своје грехове. Имаш помисли? Треба прво ти да исповедиш помисао, као и своје кривице, своју борбу, или радост, или жељу, своје искушење од демона, било шта, треба прво послушник све то да открије пред Господом. Ово је једино што ми и можемо да дамо Богу – наш грех, наш смрад, нашу кривицу...⁸

Своје стање треба да откривамо пред Старцем као отворену књигу, без обзира на то да ли је оно Старцу већ познато, јер Бог не одговара на старчево знање, већ на молбу сина, на откривање свога „ја“ пред Богом, на разоткривање свог срца. Зато послушник не треба да чека да га Старац пита за његово унутрашње стање, већ да га сам изнесе. Велика је грешка помислити: „Зна Старац“, или: „Рећи ће ми Старац“, или: „Питаће ме Старац“.

Старац може дуго да трпи и носи слабости послушника, да буде снисходљив и добар, али послушник не треба да се саживи са тим. Послушник би требало да сам буде свестан и да каже: „Старче, није ми потребна икономија и снисходљивост, треба ми Бог. Није ми потребно твоје смирење, није ми потребно твоје дуготрпљење, твоје

⁸ Арх. Αιμιλιανός Σιμωνοπετρίτης, *Οίκος Θεού, Πύλη Ουρανού, Περύ μοναχισμού, Γέροντος και υποτακτικού*, 254.

подношење, спасиће ме Бог када се исправим пред Њим.“ Тражећи од Старца милион ствари, а не Бога, послушник открива да нема у себи дух који треба да привуче Духа. Јер свет не може да привуче Духа, пошто душевни човек не прима дарове Духа Божијег. Само дух може да привуче Духа Светог.

Дакле, послушник већ треба да буде у једном стању, на које треба да надогради то што би примио од Старца и то учини својим новим стањем. Ако се послушник не бори стално, не може Бог да му преко Старца нешто додаје. Ако монаху недостаје храброст и приправност духа и тела, ако се расплињава у разговорима у храму, или у било чему другом, ако је један човек који се не зауздава, онда не може ништа постићи и то задржати. Монах који то нема, не може ни да прими, зато што не постоји нешто што би привукло дубину његове душе. Требало би да он први привуче силу Духа, а после да се обрати Старцу. Ако је Старац за њега само човек, примиће људску утеху, а ако је онај који стоји на месту Божијем – онда ће примити Бога.

Поверење монаха се огледа у љубави и поштовању које ће он показати чак и према старчевој немоћи, старчевој људској природи и греху. Не треба да заборавља да тај човек, тај грешни човек, јесте онај који ће му дати Бога, јер тамо где стоје старчеве ноге, тамо је Бог. Тако да, где год да тражимо Бога, наћи ћемо га у Старцу. Ако гледаш на своју везу са Старцем као на нешто оовремено, нешто пролазно и условно, тада не постоји веза са Старцем. Постани непостојећи за самог себе, да би преко Старца постао онај који постоји у Богу.

Ако послушник има своје мишљење или своју вољу, онда нема места за Старца у његовом животу и Старац са њим не може ништа постићи. Послушник је и даље његово дете, које је он родио речју или монашењем, али

не може ништа да постигне са оним који је пошао својим путем, за својом вољом и мишљењем. Грешни човек живи пакао свог греха, зато што је раскинуо везе са Богом, постао одметник пред Богом. И поред овога, Бог не престаје да буде његов Отац, а он Његов син. Има могућност да се врати Оцу и да каже: „Оче згрешио сам пред Небом и пред Тобом.“⁹ Али, ако он иде својим путем, Отац, Бог, не може ништа да учини. Отац не може насилно да промени вољу и мишљење сина.

Старцу су везане руке у моменту када послушник има мишљење или вољу. По правилу, када послушник тражи да изнесе своје мишљење, своју вољу, расположење, он готово увек хоће да наметне оно што зна, верује или живи. Старац не може ништа тражити силом. Он може само да погне главу и да пише по песку као што је писао и Христос. Често је Старац принуђен да подвикне, да захтева, да се распитује, да трчи, да тражи, да налази, али духовни живот не може да буде постављен на таквим темељима.

Дакле, прва ствар у односу са Старцем јесте да знаш шта тражиш, и да то што тражиш и налазиш. Друго, да би тражио, треба у себи већ да имаш нешто и то да откриваш, како би ти било дато у изобиљу. Имаш га као залог, а примаш га у изобиљу. И треће, потребно је да имаш потпуно поверење, љубав и поштовање према Старцу, да би он могао да ти удахњује дах живота, и да би ти постао душа жива. У противном, бићеш монах, бићеш син, али бићеш син који не може да се радује очевој власти, очевој љубави, топлини очевог дома. Радост и лепота усиновљења неће обитавати у твом срцу. Постојаће хладноћа, бол сирочета, чак и уз претпоставку да си имао не само једног, већ много старца.

⁹ Види: Лк. 15, 21.

Четврта, веома битна карактеристика монаха је исте неосуђивање Старца. Чини се да је то паралелно са претходним, да треба да постоји поштовање, љубав и поверење у Старца. Ако монах суди Старцу, онда његова савест посрће, као и његов положај пред самим Богом. Неко би рекао да је неосуђивање природна последица поверења, али у суштини није тако. Поверење се односи на личност Старца. А неосуђивање није захтев Старца, него самога Бога.¹⁰

Каже се да послушност треба да буде без икаквог расуђивања. Суд је ствар овога света, то је природна појава у човековој души. Али, наше везе се не заснивају на нашим душевним силама. Наше везе су везе духа са Духом Светим. Зато је неосуђивање једна духовна врлина и духовна предност човека који иде ка Богу. Неосуђивање, несужење нема везе са тим да ли се са нечим слажемо или не, нити са људским судовима или са критеријумима који су у складу са психологијом или логиком, али има везе са тим како је постављен човеков дух, који је изнад свих психолошких појава и логичких последица људског живота. Неосуђивање је, на неки начин, веће од нерасуђивања, то је једна врста нелогичности, у смислу да у њему не преовладава људска логика; човек се не води логичким објашњењима, стварима које имају везе са свакодневним животом. Логика и говор воде човека у могућност успостављања веза са људима на људском нивоу, али не воде га ка Богу. У супротном, ова одсутност природне човекове логике даје право Божијем Слову да уђе у срце и завлада њиме. Божије Слово (Λόγος) нема никакве везе са људском логиком, оно је њена сушта супротност. На пример, људска логика каже да тражиш своје право. Божији Логос

---

¹⁰ Види: Мт. 7, 1–2; Лк. 6, 37.

каже да „прихваташ неправду”.¹¹ Монаштво је ношење крста Христовог.

Значи, потребно је да монах уопште нема суд и он може да изађе пред Старца само са одсуством суда, са одсуством логике, која уступа место Божијем Логосу. Нерасуђивање има и смисао нехтења, у значењу – „не желим ништа“. Од момента када у душу уђе једно „желим“, улази и једна рана у душу, шта год да нам је рекао други, чак и уколико се са њим сложимо. Нехтење је начин на који се човек одржава целовитим у односу на своје унутрашње снаге.

Некада је могуће да супротстављање духовнику долази од душе која се већ предала духовнику, већ је схватила његову реч и хоће да је савршеније прилагоди људској логици, како би је потпуније разумела, плашећи се да сутрадан не падне због колебљивости људске душе. То је једна потпора за подвижника, који је примио реч Старца и сада тражи да је разуме и умом. Обавеза Старца је да у сваком случају проговори како савести, тако и вољи и знању човека. Супротстављање (αντιλογία) показује да у нама још увек постоји закон света, логика света, постоји свет. Супротстављање још показује да постоји једна духовна непостојаност (αστάθεια) и то је можда природно за једног почетника, али никако за некога ко жели да има узвишеније духовно стање. Значи, што више послушник без расуђивања и без мишљења иде Старцу, толико више се испуњава духом Божијим, и постаје други човек, нови човек са Божијом логиком и Божијим знањем, што је сасвим другачије од старог човека.

Супротстављање и осуђивање Старца су последице више фактора: први је сумња у Старца од стране наше

¹¹ Види: 1. Кор. 6, 7.

савести и нашег срца, због његових проблема и неуспешних деловања, или због његовог живота, који може да не буде најсаобразнији вољи Божијој. Могуће је да су последица других спољашњих разлога који нас подстичу на то да користимо логику и расуђивање. Могу да буду последица нашег претходног живота као и рецидиви наших философских, теолошких убеђења, разговора или мишљења нашег детињег узраста. Супротстављање или осуђивање Старца имају своје природне разлоге због којих настају. То су читаве планине, које се надвијају над нашом везом са Богом. Ако схватимо да живимо под њиховим теретом, онда их понесимо као крст. Али, знајмо да је то крст који је проузроковао наш живот, или наш грех или недостаци Старца, наше образовање или било шта друго. Овај крст, као и сваки други терет у души, треба да подигнемо са молитвом да га Бог одузме од нас. Бог никада не даје олакшање срцу. Када каже да даје спокој, мисли се да даје Божији мир, јединство Духа и вере. Веома је важно немају суда; где њега има, ту је страشان крст. А када се овај крст удаљава од нас, тада нам се очи отварају, а живот у Христу постаје толико леп и једноставан.

Још једна карактеристика монаха је спремност да привуче Бога. У супротном, неће бити способан ни да разговара са Старцем. Монах треба да жуди за Богом и да има снагу да Га привуче као магнетом јер се Бог може привући. Само онај који има чисто срце, чисте очи, може привући Бога; или бар онај који се, по дуготрпљењу Божијем, налази у фази очишћења, који зна да му будућност још није чиста, да му везе са Богом још увек нису непосредне; онда ова жудња за Богом постаје напор за његово очишћење. Овај монахов напор привлачи Бога.

Дијалог са Старцем није смех и радост, то није јефтина веза, није нешто лако. То је нешто налик молитви, зато

што је то реч Божија послата преко Старца. Само једна тајанствена веза може да делује и да говори Богу. Ретко када су дијалози, разговори, начин да се човек сједини са Богом и са другим људима. Људска потреба за разговором је један значајан проблем у вези послушника са Богом, значи и са Старцем. Разговори никада нису заједница, нити комуникација. Напротив, то је једно сиромаштво, а сиромашан човек је човек са комплексима. Човек са комплексом хоће да каже, да истакне самога себе, не би ли доказао или осетио како зна, разуме, или влада и има утицаја. Духовно здрав човек претпоставља ћутање, не занима га како ће се други осећати у вези са њим, да ли ће га чути или не. Зато монах који олако води разговоре, прича и размењује мисли о свему, или говори о другим људима, није у могућности да потом води дијалог са Старцем, нити да твори молитву и оствари дијалог са Богом. Самоћу не може да развеје дијалог, већ Божија заједница, заједница са Богом. Када човек има ову заједницу са Богом, он има и осећај заједнице са свим члановима, има осећај истине, и у њему се развезују сви чворови душевне, духовне и спољашње усамљености.

Када монах има овакав осећај везе са Старцем, тада Старац може да разговара са њим и да каже реч Божију, да каже вољу Божију, да буде њен носилац и показатељ, тада се Бог открива, и тада ће свака реч Старчева донети плода у његовој души. Када послушник није такав, Старац сигурно неће престати да разговара са њим. Али, у том случају Старац је приморан да буде онај који се сагиње, који снисходи, да би се спустио на ниво своје деце, на ниво њихових слабости и да их прими онакве какви јесу: једног који се не моли, другог који не ради, трећег који греша; четвртог да покрива, петог да оправдава, шестом да прикрива слабости – али све ово је опасно за монашки живот.

Да ли би Старац могао да има мало опуштенија схватања? Сигурно да би могао. Али, који би онда закон управљао животом Старца и монаха?

Монашки живот је подвижништво. Подвижници се називају монасима, подвижништво је монашки живот, значи само подвижнички закон је на снази. Али он се не може остварити када се спуштају захтеви и границе, а онда свака награда од Бога бива без венаца и истинске радости. Старац заправо треба да буде захтеван. На овај начин треба да гледа послушника, зато што је послушник изабрао пут истине, богојављања и тешкоћа. Битно је да се сећамо одакле смо изашли, зашто смо отишли у манастир, те да наш однос са Старцем буде подвижнички и захтеван.

Ни у ком случају подвижник не треба да жури у духовном животу, треба да зна да започиње један живот који се не мери временом и да због тога не треба да жури да постигне духовне успехе. Оно што треба да зна јесте да је његов Старац његов напредак и да он иде за њим, а остало препушта у руке Божије.

Ни дијалог лице у лице, ни разговори, објашњења и комуникације немају никакву важност. Човек може да живи само са божанском жудњом. Ако му то узмеш, он не може више да живи, јер његово постојање губи смисао. Зато, Старац корача гледајући Бога, а ти иза њега пратиш Бога. Ако он не прати Бога, то је његова штета, одговорност и губитак. За монаха је, у сваком случају, Старац следбеник Христов, јер то је монашки живот – сигурност да, постављајући Старца пред себе и следећи га, пред монахом стоји Бог.

Ако пак, по речима Светог Григорија Нисијског, послушник другачије види монашки начин живота и ако га Старац другачије схвата, то је један други начин живота, а не онај који је Бог зацртао. Али, ниједан послушник није

почео другачије и није слџдио Старца, ако није имао тај осећај и ту мисао у уму и срцу. Сваки послушник, када иде код Старца, иде да би нашао Бога, а некада и помеша те две личности, Старца и Бога. Није Старац Бог, он је човек, али онај који је имао велики призив и који је призвао сваку душу, јер је и Бог призвао сваког трулежног човека да постане бог по благодати. Било шта да ради, монах се окреће према Старцу, а ако је у питању женски манастир – Црква је то својом мудрошћу тако уредила – монахиња се окреће игуманији?¹²

Да би се неко радовао, каже Свети Теодор Студит, треба да буде истински монах. Ако није истински монах, није могуће да има постојану радост Господњу. Истински монаси се радују јер немају ниједну бригу. Њихова једина брига је да се допадну Богу.¹³ Црква има потребу за истинским монасима и богоносним људима.

---

¹² Αρχ. Αιμιλιανός Σιμωνοπετρίτης, *Οίκος Θεού, Πύλη Ουρανού, Περί μοναχισμού, Γέροντος και υποτακτικού*, 65.

¹³ Μικρά Κατήχησις 110, *Περί της χαροποιού ημών βιότηης και του μη ακηδιάν εν τη του εχθρού πάλη*, Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1984, 278.